PALOSAAREN KIRJASTON RAKENNUSINVENTOINTI

Kaavoitusarkkitehti Anne Majaneva 12.5.2026

Palosaaren kirjasto (2024).

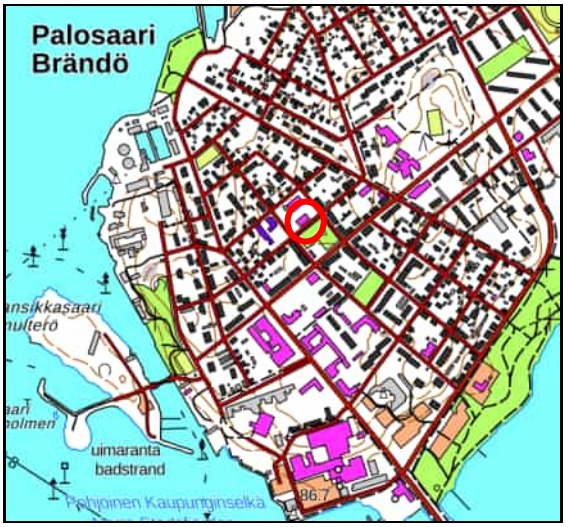

Rakennuksen sijainti MML:n karttapohjalla.

Nimi	Palosaaren kirjasto
Kunta	Vaasa
Kaupunginosa	Palosaari
Kiinteistönumero	905-18-4-2
Osoite	Pikitehtaankatu 19
Kohdetyyppi	Kulttuurirakennukset, kirjastot ja arkistot
Rakennusten lkm	1
Inventoinnin ajankohta	huhti-toukokuu 2026
Suunnitteluvuosi	1928
Suunnittelija	Carl Schoultz
Valmistumisvuosi	1929
Laajuus	1029 k-m^2
Runkomateriaali	betoni, tiili
Ulkoverhous	rappaus
Väritys	julkisivut vaalea beige ja punaruskea, ikkunanpuitteet oliivinvihreä, katto ruskehtava tiilenpunainen (vanhassa valokuvassa julkisivu näyttää yksiväriseltä)
Kattomuoto ja -materiaali	Aumakatto, tiili
Merkittävimmät muutos- ja korjaustyöt	- 1994 Talotoimi: hissi, väliseinämuutoksia, 2. kerroksessa asunnosta kirjaston tiloja - 2003 Vara-Waltterin tilat, Talotoimi: päiväkodille ja vara-Waltterille yhteinen piha, johon uutta puuaitaa, ja lastenvaunu- ja leikkivälinevarasto - 2009–10 lvi-remontti ja kalusteiden uusimista
Kunto	Silmämääräisesti hyvä

Kuvaus

Palosaaren kirjasto on Vaasan kaupungin omistama ja toimii Vaasan kaupunginkirjaston sivukirjastona. Se sijaitsee keskeisesti Palosaaren torin reunalla. Pääsisäänkäynti on toria rajaavan Pikitehtaankadun puolelta. Rakennus on kaksikerroksinen ja kivirakenteinen, ja siinä on lisäksi kellari ja ullakko. Rakennus edustaa tyylisuunnaltaan klassismia. Sen pääjulkisivu on symmetrinen ja ruutuikkunat ovat toisessa kerroksessa kahdeksanruutuiset ja pohjakerroksessa kuusiruutuiset. Takajulkisivulla on porraskäytävään valoa tuova suuri ikkuna. Ulkonevalla rappauksella ja punaruskealla värillä sommitellut pilasterit jakavat julkisivut osiin. Korkean aumakaton räystäät ovat koristeelliset. Pääjulkisivulla on ullakkokerroksessa kolme pientä kaari-ikkunaa, jotka toimivat nykyään ilmastointisäleikköinä.

Rakennuksessa on alun perin ollut kirjaston lisäksi myös postin ja poliisin tilat sekä asuntoja. Nykyisin rakennuksessa on kirjaston lisäksi viereisen päiväkodin varasto sekä kaupungin muiden hallintokuntien vuokraamia yleisöltä suljettuja tiloja. Rakennuksessa on myös tyhjillään olevia tiloja.

Historia

Palosaaren kirjasto on Vaasan ensimmäinen kirjastoksi suunniteltu rakennus. Kaupunginarkkitehti Carl Schoultz teki ensimmäiset kirjastorakennuksen suunnitelmat vuonna 1927, mutta kirjastoa ei rakennettu niiden mukaan. Toteutukseen johtaneet piirustukset ovat vuodelta 1928. Hylätty suunnitelma oli toteutunutta koristeellisempi. Siinä oli myös suuremmat ikkunat, ja komeat sisäänkäyntiportaikot kahdella julkisivulla. Pohjaratkaisultaan suunnitelmat olivat hyvin samanlaiset.

Pohjakerroksessa sijaitsivat poliisin ja postin tilat, ja pihan puolella oli kaksi asuntoa. Toisessa kerroksessa olivat kirjaston tilat ja yksi asunto. Poliisin putkatilat olivat kellarissa, jossa sijaitsivat myös asuntojen varastot, pesutupa ja halkovarasto. Ullakko oli käyttämätöntä tilaa.

Palosaaren kirjastolaitos (Brändö folkbibliotek) perustettiin vuonna 1901 ja se toimi Brändö svenska folkskolan yhteydessä itsenäisenä kirjastona, jonka hallinto oli kuitenkin yhteinen kaupunginkirjaston kanssa. Vuodesta 1923 lähtien se on ollut Vaasan kaupunginkirjaston sivukirjasto. Kirjasto oli lakkautusuhan alla jo vuonna 1939 sekä 1942, jolloin se ensin haluttiin sulauttaa pääkirjastoon ja sitten muuttaa rakennus ammattikoulun käyttöön. Palosaaren kirjaston korkeat lainausmäärät pelastivat kirjaston lakkautuksilta. 2000-luvun kuluessa kirjaston lakkauttamisesta on jälleen keskusteltu.

Poliisilaitos muutti rakennuksesta pois vuonna 1968 ja posti vuonna 1983. Poliisin tiloissa on toiminut nuorisotila 1990-luvulla, ja päiväkoti Vara-Waltteri ainakin vuodesta 2003 vuoteen 2019 saakka, ja entiset postin tilat ovat toimineet mm. kehitysvammaisten päivätoiminnan ja kotihoidon tiloina.

Alkuperäisten piirustusten ja ensimmäisten muutospiirustusten väliltä vuosilta 1928–1994 ei ollut piirustuksia tallessa rakennusvalvonnan arkistossa. Talotoimen arkistosta löytyi kaukolämpöön liittyvä piirustus vuodelta 1965. Vuonna 1994 Talotoimi (Leena Laakso) suunnitteli muutoksia, joilla kirjastoon rakennettiin hissi ja tehtiin joitakin väliseinämuutoksia. Toisen kerroksen asunto otettiin kirjaston käyttöön. Pohjakerroksen asunnot oli otettu jo aikaisemmin muuhun käyttöön, tästä ei ole piirustuksia.

Vuodelta 2003 löytyy Talotoimen piirustukset päiväkoti Vara-Waltterin tiloja koskien. Palosaaren päiväkodille ja Vara-Waltterille muodostettiin yhteinen piha, johon rakennettiin uutta puuaitaa ja lastenvaunu- ja leikkivälinevarasto, joka oli vanha majoitusrakennus Korsnäsin ulkoilualueelta.

Vuosina 2009–10 rakennuksessa tehtiin lvi-remontti ja uusittiin kalusteita, mutta tästä ei ollut piirustuksia rakennusvalvonnan arkistossa.

Kirjastorakentamisen historiaa

Palosaaren kirjasto on suunniteltu vuonna 1928. Samana vuonna tuli voimaan kansankirjastolaki (131/1928), joka määritteli yleisten kirjastojen tehtäväksi kansansivistyksen kohottamisen ja kansalaisten itseopiskelun edistämisen. Laki vahvisti kirjastot osaksi julkista palvelujärjestelmää ja loi valtiolliset puitteet kirjastojen perustamiselle, toiminnalle ja tilasuunnittelulle. Palosaaren kirjaston suunnittelu ajoittuu siten murroskohtaan, jossa kirjastot vakiintuivat kunnallisiksi, ammattimaisesti johdetuiksi kulttuurilaitoksiksi.

1900-luvun alkupuolen Suomessa kirjasto nähtiin yhteiskunnan henkisen elämän keskuksena ja julkisena arvorakennuksena. Kirjastojen arkkitehtuuriin kiinnitettiin huomiota jo 1800-luvun lopulta alkaen, ja 1910–1920-luvuilla kirjastot pyrittiin sijoittamaan näkyville ja keskeisille paikoille osaksi kaupunkirakennetta. Rakennusten tuli olla kutsuvia, arvokkaita ja sivistystehtäväänsä ilmentäviä.

Tyypillisiä piirteitä aikakauden kirjastorakennuksille olivat selkeä ja helposti hahmotettava pohjakaava, lainaussalin keskeinen rooli kirjaston sydämenä, rauhalliset lukutilat sekä harkittu, usein hillitty arkkitehtoninen ilme, joka viesti rakennuksen julkisesta ja kasvatuksellisesta tehtävästä.

Ympäristö ja pihapiiri

Kirjasto sijaitsee Palosaaren torin pohjoislaidalla ja sen pääjulkisivu avautuu torille päin. Tori, kirjasto ja kirkko muodostavat Palosaaren keskeisen kaupunkiympäristön. Tori on puistomainen alue, josta neljäsosa on kivetty varsinaiseksi toriaukioksi. Muilla sivuilla toria rajaavat kaksi-viisikerroksiset asuinrakennukset, joiden katutasossa on osittain liiketiloja.

Kortteli on jaettu kahteen tonttiin, mutta sen piha-alueet ovat suurelta osin kirjaston takana sijaitsevan Palosaaren päiväkodin käytössä. Tontilla kirjaston länsipuolella on muutamia autopaikkoja, muuten pysäköinti tapahtuu kadun varressa. Korttelissa kasvaa runsaasti suurikokoisia puita, etupäässä vaahteraa ja mäntyä. Kirjaston tontilla sijaitsee myös vuonna 1979 rakennettu muuntamo ja vuonna 2003 rakennettu (muualta siirretty) päiväkodin varasto.

Sisätilat

Kirjastorakennuksen sisätiloissa on säilynyt alkuperäisiä yksityiskohtia, kuten esimerkiksi listoituksia, ulko- ja väliovia, lattialaattoja, poliisin putkatilat sekä kirjaston lainaussalin kasettikatto, joka tosin osittain jää myöhemmin lisättyjen väliseinien taakse piiloon. Rakennuksen tilajako ei ole enää alkuperäinen kaikilta osin. Pääportaikko ja takaportaikko yksityiskohtineen ovat säilyneet. Pääportaikkoon on lisätty myöhemmin käsijohde seinän puolelle. Ikkunat on uusittu todennäköisesti 1990-luvulla. Entiset postin tilat on uusittu raskaimmalla kädellä ja alkuperäisiä yksityiskohtia ei ole juurikaan jäljellä. Ullakko on otettu ilmastointikonehuoneen käyttöön, mutta sen ympärillä on säilynyt myös alkuperäistä käyttämätöntä ullakkotilaa.

Asemakaava

Voimassa oleva asemakaava on nro 658 vuodelta 1986. Korttelin käyttötarkoitusmerkintä on YL, julkisten lähipalvelurakennusten korttelialue. Kirjastolla on rakennusoikeutta 1020 k-m2, kerrosluku on II. Kirjastorakennus on suojeltu (sr-4). Tontin länsi- ja itäreunoissa on leveät istutettavat alueet.

Ensimmäinen asemakaava, jonka pohjalta 18. kaupunginosa rakentui, on vuodelta 1901 (nro 8). Kortteli oli jaettu kuuteen tonttiin, joiden käyttötarkoitusta ei ollut määritelty. Myös seuraavissa

asemakaavoissa vuosilta 1913 (nro 13), 1927 (nro 30), ja 1929 (nro 32), oli saman tyyppinen sisältö, vain tonttijako vaihteli.

1960-luvulla koko Palosaari kaavoitettiin uudelleen uusien kaupunkirakentamisperiaatteiden mukaisesti. Asemakaava nro 386 vahvistui vuonna 1970. Tässä kaavassa kortteli oli varattu yleisten rakennusten korttelialueeksi (Y), ja kirjastorakennukselle oli piirretty yksikerroksinen laajennusmahdollisuus Pursimiehenkadun varteen. Loppuosa korttelista oli istutettavaa aluetta.

Kirjalliset lähteet

Rakennusvalvonnan piirustusarkisto

Rakennusperinneselvitys II, Vaasan kaupunki 2000

Brändö – en stadsdel med själ, Peter Ehrström

Verkkolähteet

https://www.rakennettuhyvinvointi.fi/fi/kulttuurirakennukset/julkiset-kirjastot-ja-kirjastoarkkitehtuuri-1900-luvun-jalkipuolella

LIITTEET: valokuvia ja piirustuksia

Kulttuurihistorialliset arvot

Laki rakennusperinnön suojelemisesta määrittelee perusteet rakennuksen merkittävyyden arvioinnille. Perusteet ovat seuraavat:

1) harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus);
2) historiallinen tyypillisyys alueelle (tyypillisyys);
3) aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus);
4) alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys);
5) merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus);
6) näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).

Kohteen ei tarvitse täyttää kaikkia kohtia ollakseen suojelun arvoinen.

Palosaaren kirjastorakennuksen arviointi em. periaatteiden mukaan:

1) **harvinaisuus**: rakennuksella on jo ikänsä puolesta harvinaisuusarvoa.
2) **tyypillisyys**: rakennus on tyypillinen 1920-luvun klassismia edustava julkinen rakennus.
3) **edustavuus**: rakennus edustaa nuoren Suomen kansakunnan sivistysaatetta ja korkealaatuista klassista julkista arkkitehtuuria.
4) **alkuperäisyys**: rakennus on edelleen alkuperäisessä asussaan ja käytössään, vaikka jotkin sen alkuperäisistä käyttötarkoituksista ovatkin hävinneet. Myös sisätiloissa on säilyneitä piirteitä, kuten ulko- ja väliovia, listoituksia, lattialaattoja ja lainaussalin kasettikatto.
5) **historiallinen todistusvoimaisuus**: rakennus kertoo itsenäistyneen Suomen valistus- ja sivistysaatteesta ja julkisen kaupunkitilan ja julkisen rakennuksen suunnitteluihanteista.
6) **historiallinen kerroksisuus**: rakennuksen julkisivut ovat säilyneet lähes alkuperäisinä, mutta sisätiloissa on toiminnallisista tarpeista johtuvia muutoksia, joissa näkyy historiallinen kerroksisuus. Muutokset on pääosin onnistuneesti sovitettu rakennukseen. Sisätiloissa on säilynyt myös alkuperäisiä materiaaleja.

Rakennetun ympäristön arvottamisessa käytetään yleisesti kolmea toisiaan täydentävää kategoriaa: **rakennushistoriallista**, **historiallista** ja **maisemallista arvoa**. Nämä arvot muodostavat perustan kulttuuriympäristöjen suojelulle ja kaavoitukselle.

1) Rakennushistoriallinen arvo liittyy suoraan itse rakennukseen, sen rakenteisiin ja arkkitehtuuriin. Kohdetta leimaavat sen rakentamisajankohdalle ominaiset piirteet, rakennustapa tai tietty muutosajankohta. Rakennus edustaa hyvää tai ajalleen tyypillistä arkkitehtuurisuunnittelua. Rakennus voi olla hyvin säilynyt ja/tai rakennusteknisesti omaleimainen.
2) Historiallinen arvo kytkee rakennuksen tai alueen laajempaan historialliseen kontekstiin, tapahtumiin tai henkilöihin. Kohde kertoo menneestä toiminnasta, kuten maataloudesta, teollisuudesta tai asumisesta. Kohteessa on voinut säilyä maiseman ja rakennusten kulttuurihistoriallisia kerroksia, jotka kertovat menneisyydestä. Kohde voi olla säilynyt esimerkki tietystä ajanjaksosta.
3) Maisemallinen arvo liittyy kohteen asemaan ympäristössään ja sen visuaaliseen merkitykseen. Se voi liittyä rakennuksen merkitykseen pihapiirin tai laajemman maiseman (esim. kyläkuvan)

osana, näyttävään sijaintiin (esim. tien varrella, mäellä), tai esteettisiin arvoihin, kuten puistoihin tai puutarhoihin.

Palosaaren kirjastorakennuksen arviointi em. arvojen mukaan:

1) **Rakennushistoriallinen arvo:** kohteella on huomattavaa rakennushistoriallista arvoa ajalleen tyypillisenä ja laadukkaasti suunniteltuna ja rakennettuna monikäyttöisenä rakennuksena. Rakennus on hyvin säilynyt muutoksista huolimatta.
2) **Historiallinen arvo:** kohteella on historiallista arvoa 1920-luvun klassismin ja julkisen rakentamisen esimerkkinä ja Palosaaren merkkirakennuksena.
3) **Maisemallinen arvo:** kohteella on maisemallista arvoa osana Palosaaren keskeistä kaupunkikuvaa.

Toimenpidesuositukset

Rakennus on edelleen suojeltava asemakaavalla. Suojelumerkinnässä on syytä harkita myös keskeisten julkisten sisätilojen (pääporrashuone ja kirjaston päälainaussali) suojelua.

PIIRUSTUKSET

Alkuperäiset piirustukset:

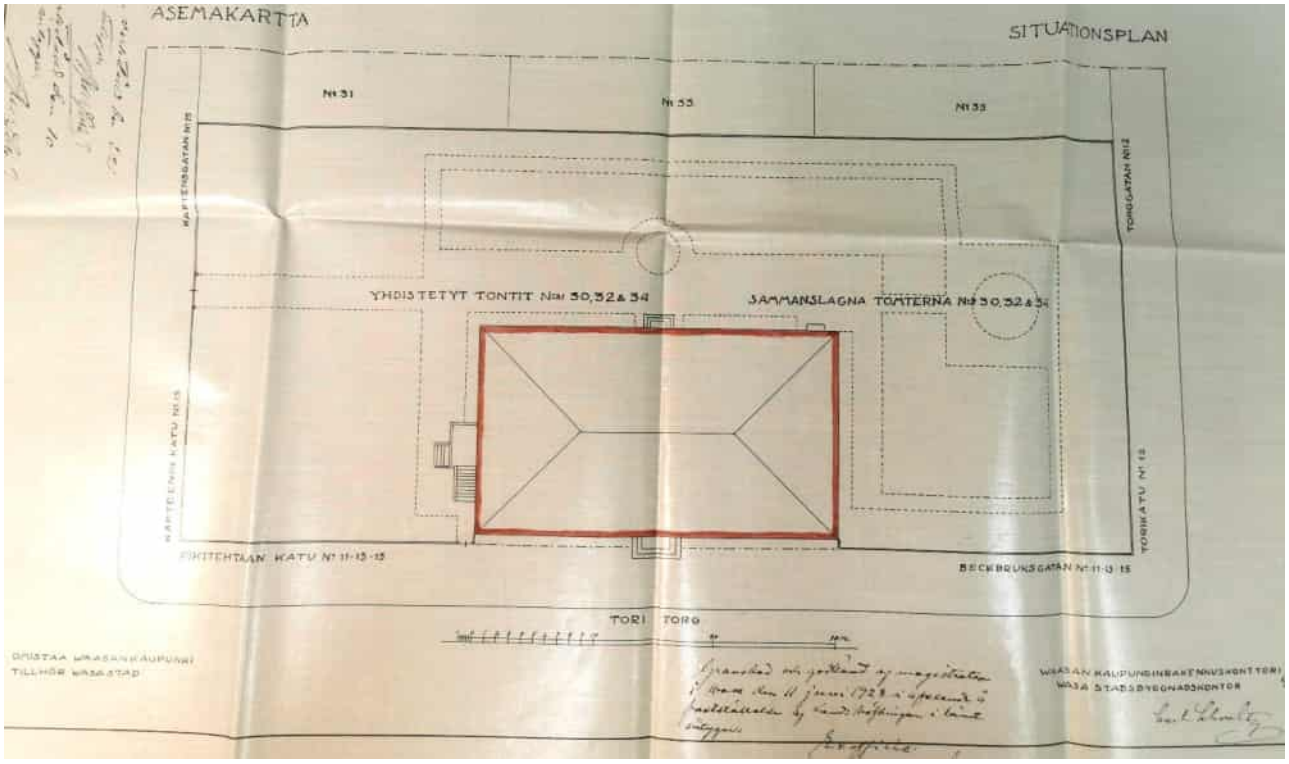

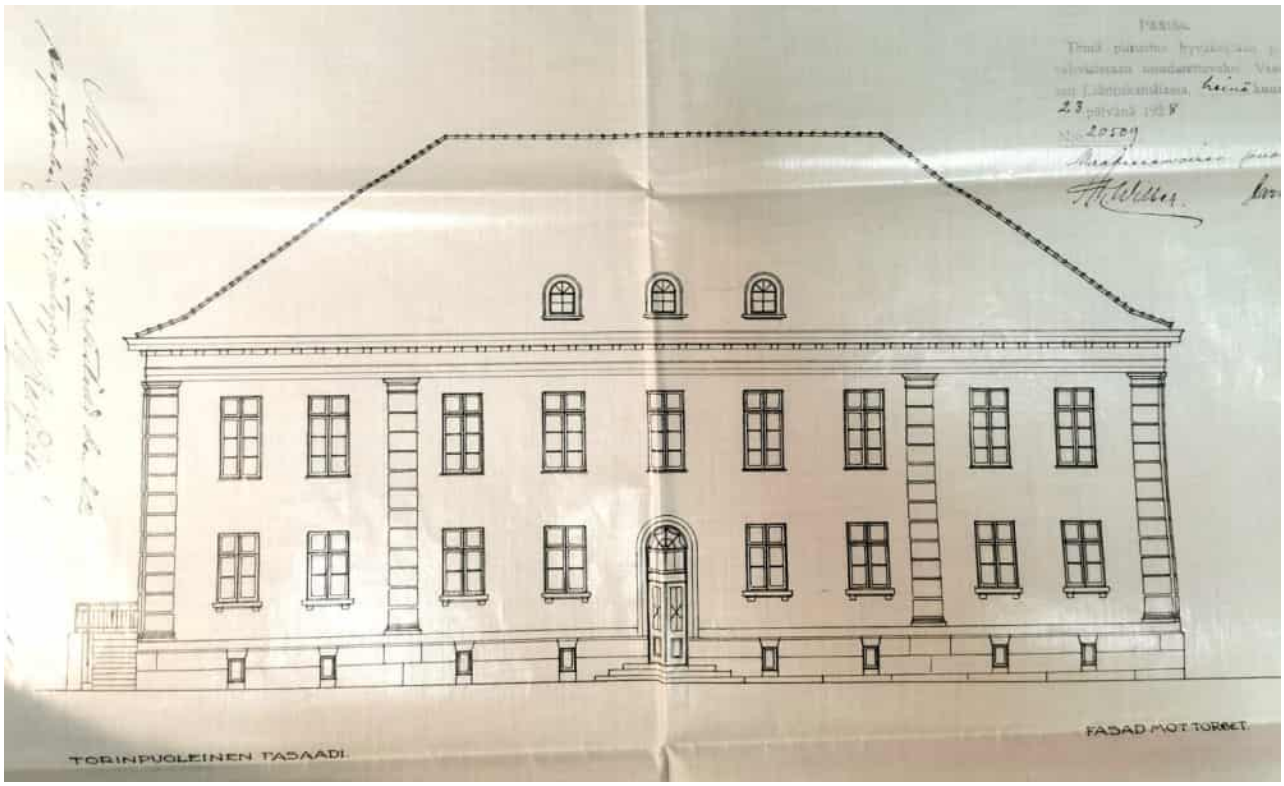

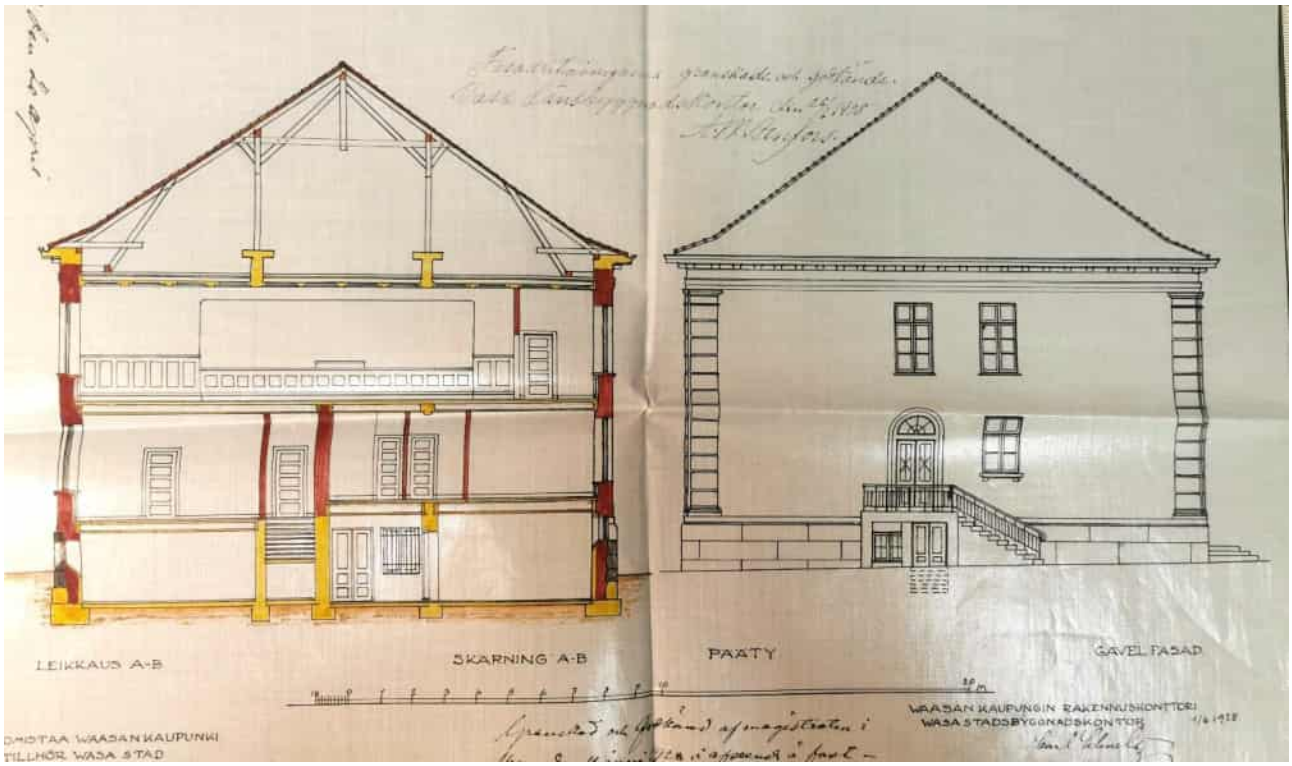
LEIKKAUS A-B
SKARNING A-B
PAATY
GAVELFASAD
OMISTAA WAASAN KAUPUNKI
TILLHÖR WASA STAD
WAASAN KAUPUNGIN RAKENNUSKONTTORI
WASA STADSBYGGNADSKONTOR

UUTISRAKENNUKSEN PIIRUSTUS KIRJASTOA, LUKUSALEJA Y.M. VARTEN RAKENNETTAVAKSI YHDISTETYILLE TONTEILLE N:ROT 30, 32 JA 34 4:NEN KAUPUNGINOSAN 4:SS:A NELIÖSSÄ WAASAN-PALOSAARELLA.

RITNING TILL NYBYGGNAD FÖR BIBLIOTEK LÄSESAL, M.M. ATT UPPFÖRAS Å SAMMANSLAGNA TOMTERNA N:ROS 30,32 & 34 I 4:DE STADSDELENS 4:DE KVARTER I WASA-BRÄNDÖ.

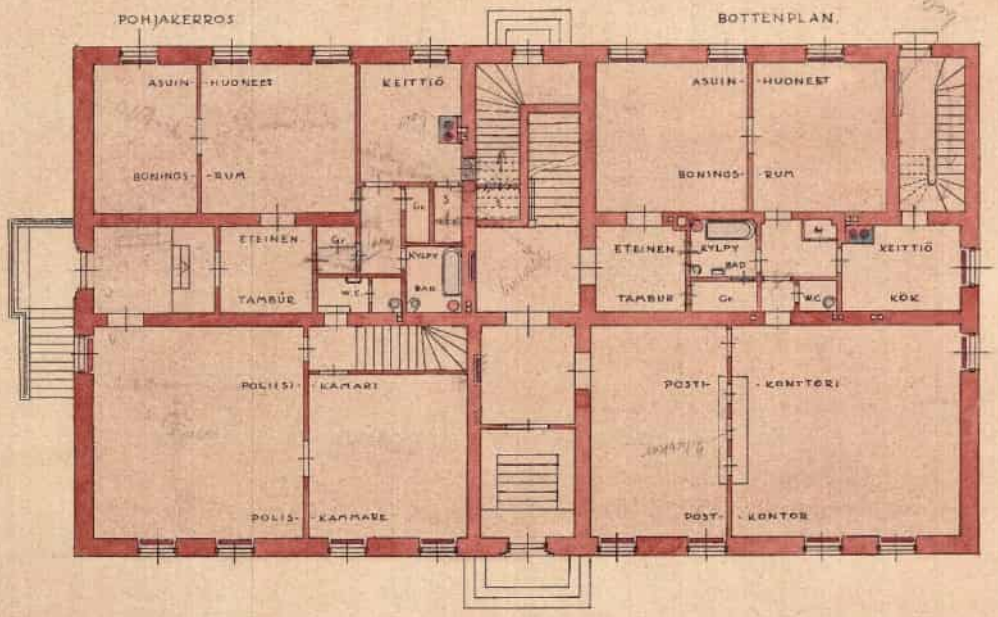

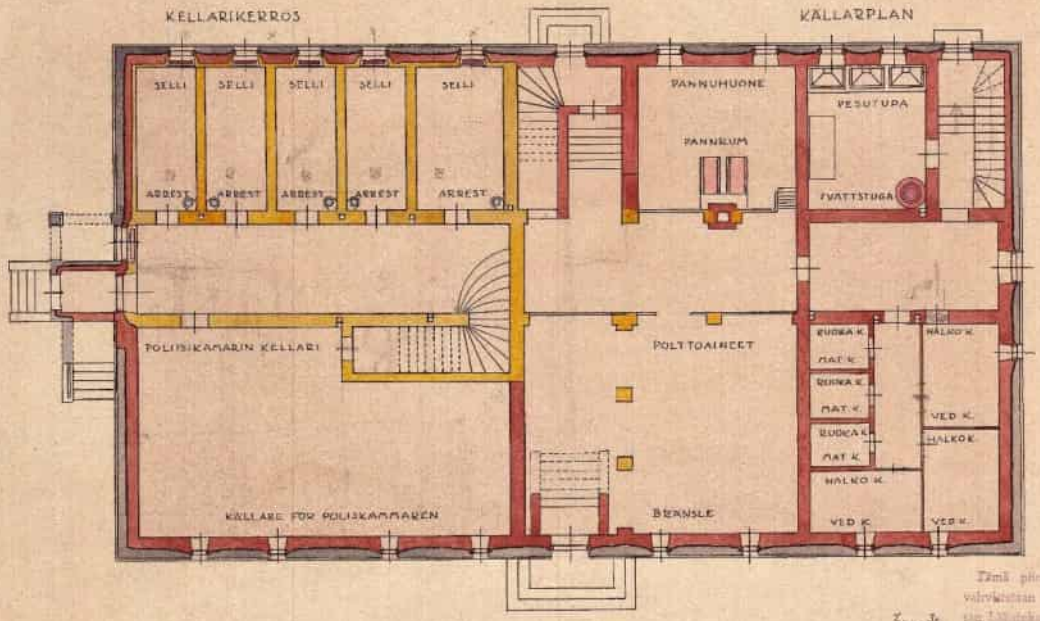

OMISTAA WAASAN KAUPUNKI.
TILLHÖR WASASTAD.

WAASAN KAUPUNGIN RAKENNUSKONTTORI 1/6 1928.
WASA STADSBYGGNADSKONTOR

UUTISRAKENNUKSEN PIIRUSTUS KIRJASTOA, LUKUSALEJA Y.M. VARTENRAKENNETTAVAKSI YHDISTETYILLE TONTEILLE N^ROT 30,32 ja 34, 4^NEN KAUPUNGINOSAN 4^SSA NELIÖSSÄ WAASAN-PALOSAARELLA.

RITNING TILL NYBYGGNAD FÖR BIBLIOTEK, LÄSESAL M.M. ATT UPPFÖRAS Å SAMMANSLAGNA TOMTERNA N^RIS 30, 32 & 34 I 4DE STADSDELENS 4DE KVARTER I WASA-BRÄNDÖ.

Tämä piirustus hyväksytään ja sahvatatasan noudatettavaksi, Vaasan kaupunginhallinnan, kämä kaupunginhallinnan 28 päivänä 1928.
Nro 20509.

ULLAKKOKERROS

VINDSVÅNING

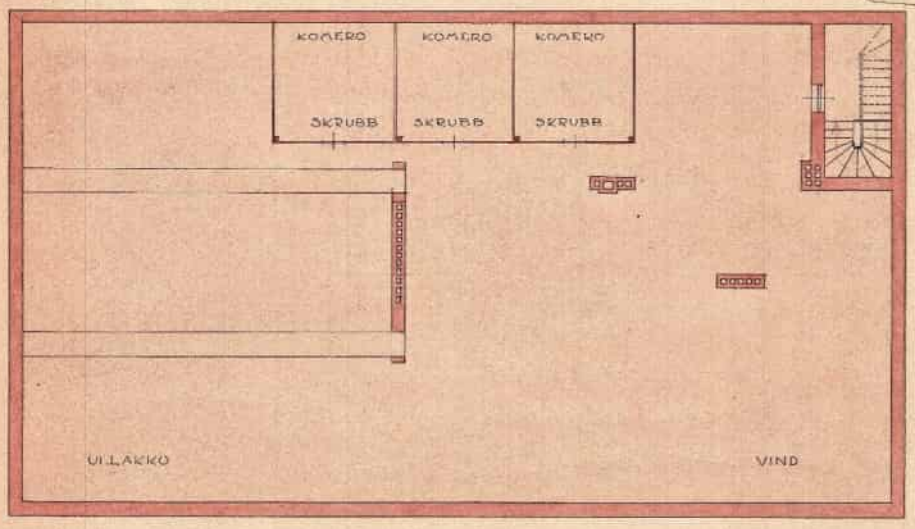

II KERROS

II VÅNINGEN.

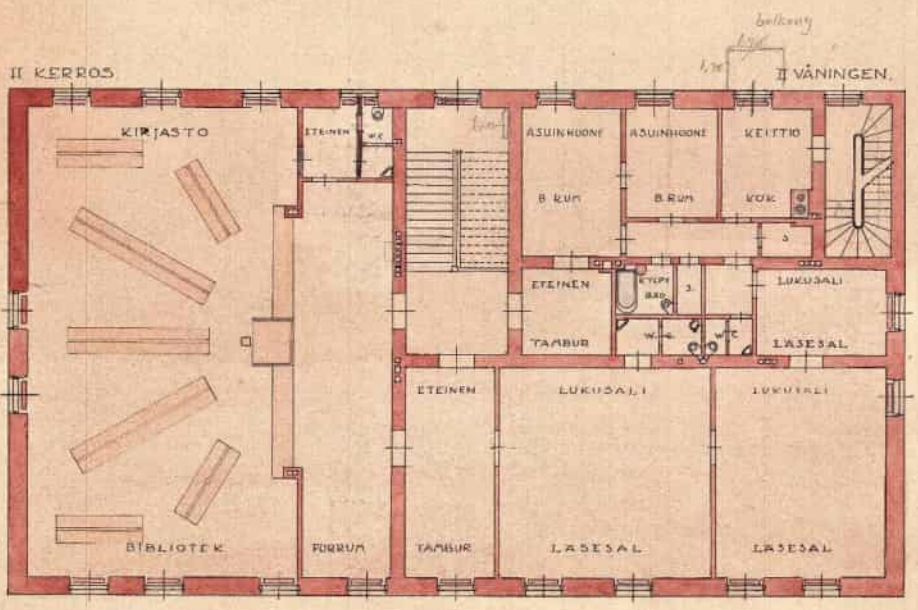

OMISTAA WAASANKAUPUNKI.
TILLHÖR WASA STAD.

WAASAN KAUPUNGIN RAKENNUSRONTTOR:
WASA STADSBYGGNADSKONTOR 1/6 1928

Ensimmäiset piirustukset vuodelta 1927 (ei toteutettu):

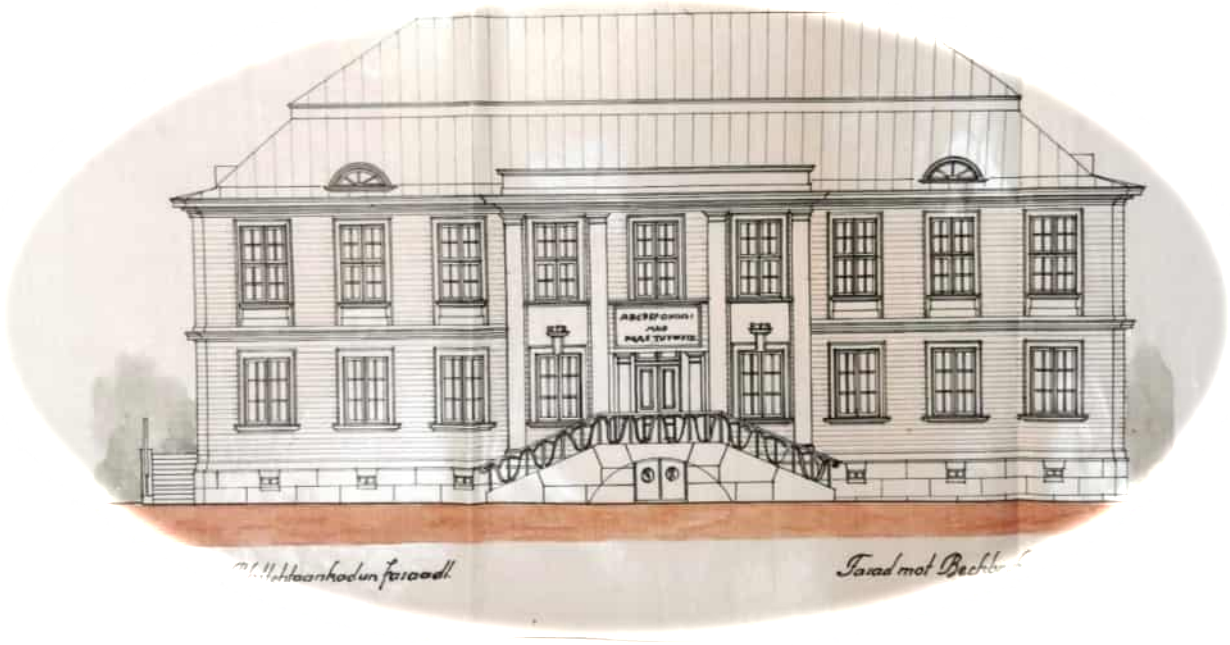

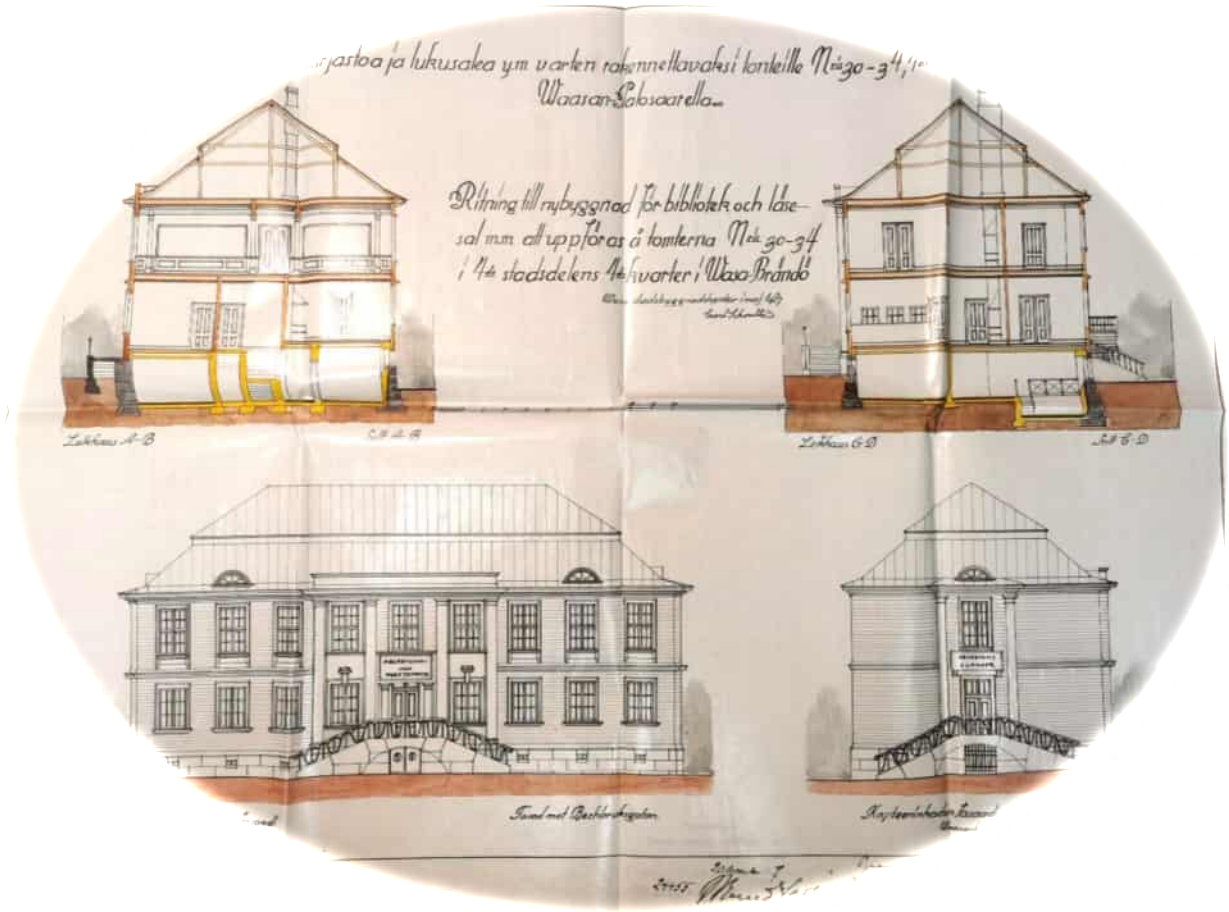

...rennukseen kirjastoa ja lukusalea y...

...g till nybyggnad för bibliotek och läsesal m.m. au...

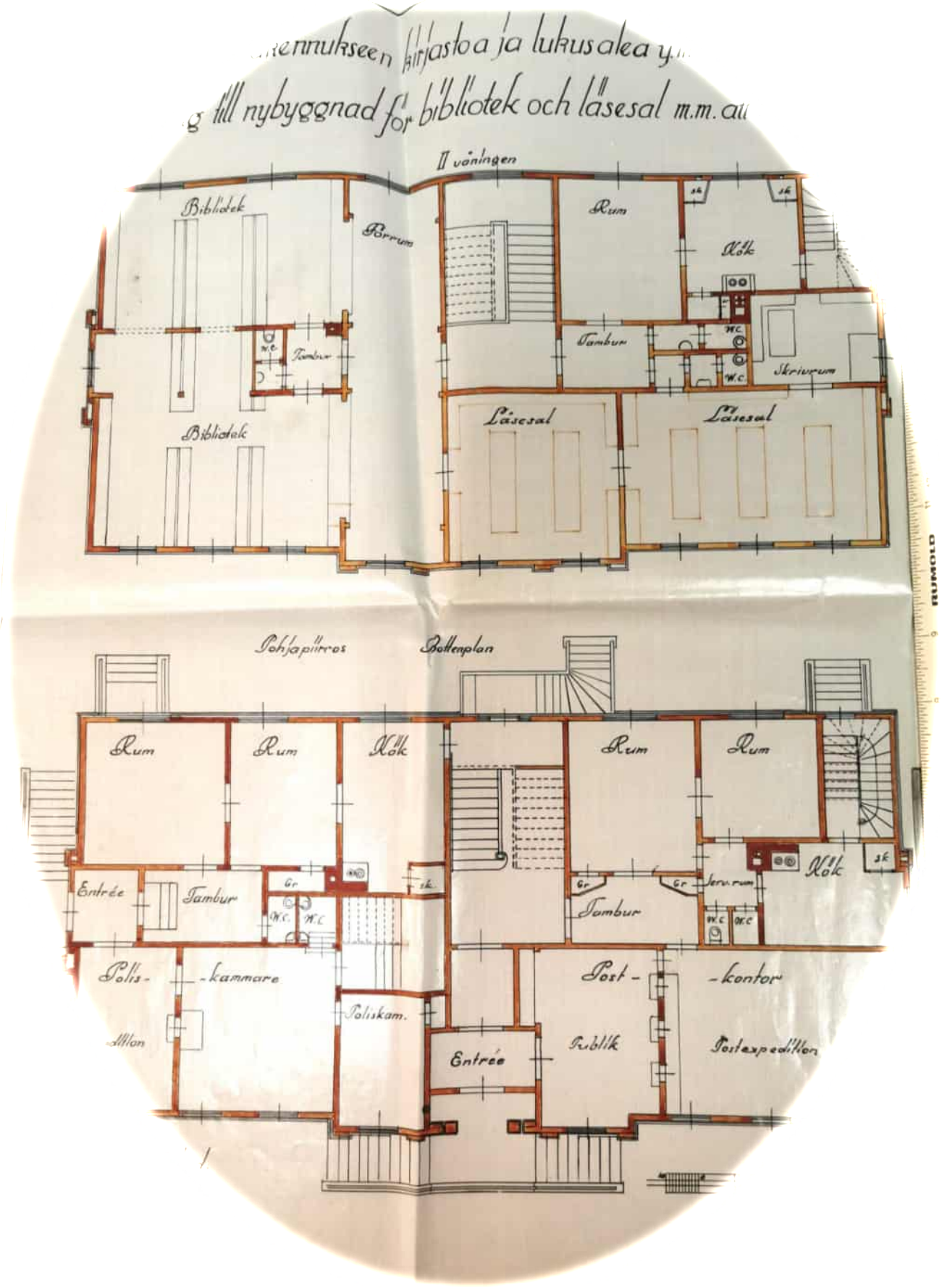

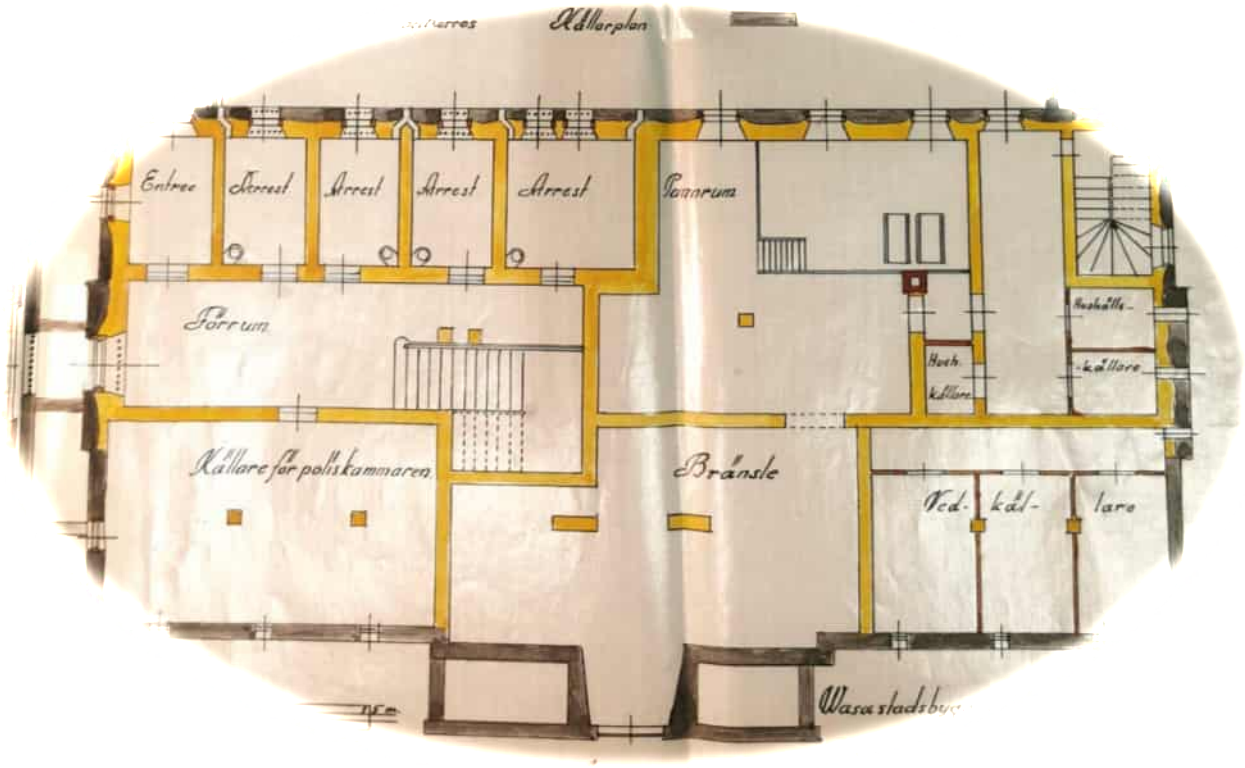

Ovipiirustus:

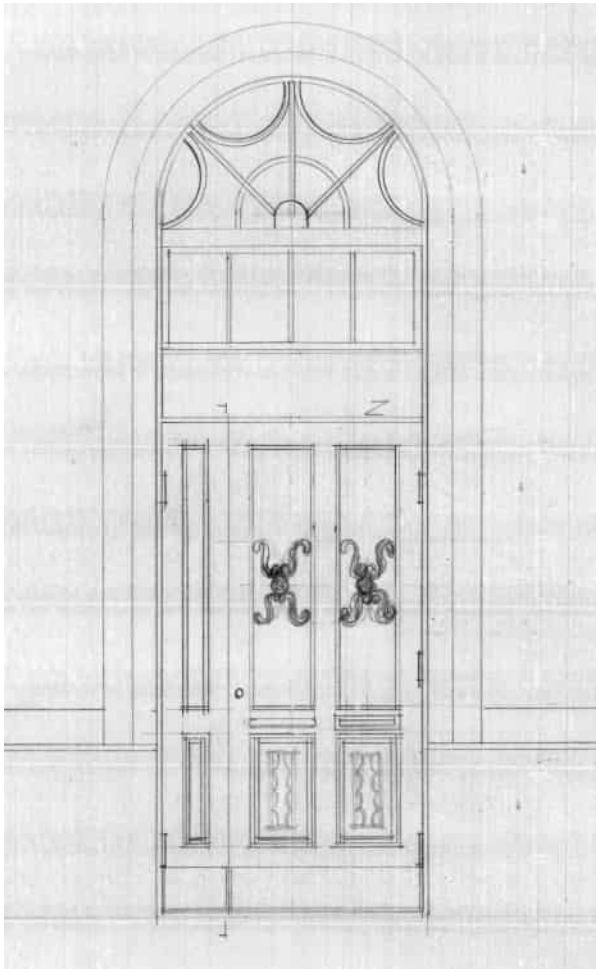

Kaukolämpöpiirustus vuodelta 1965:

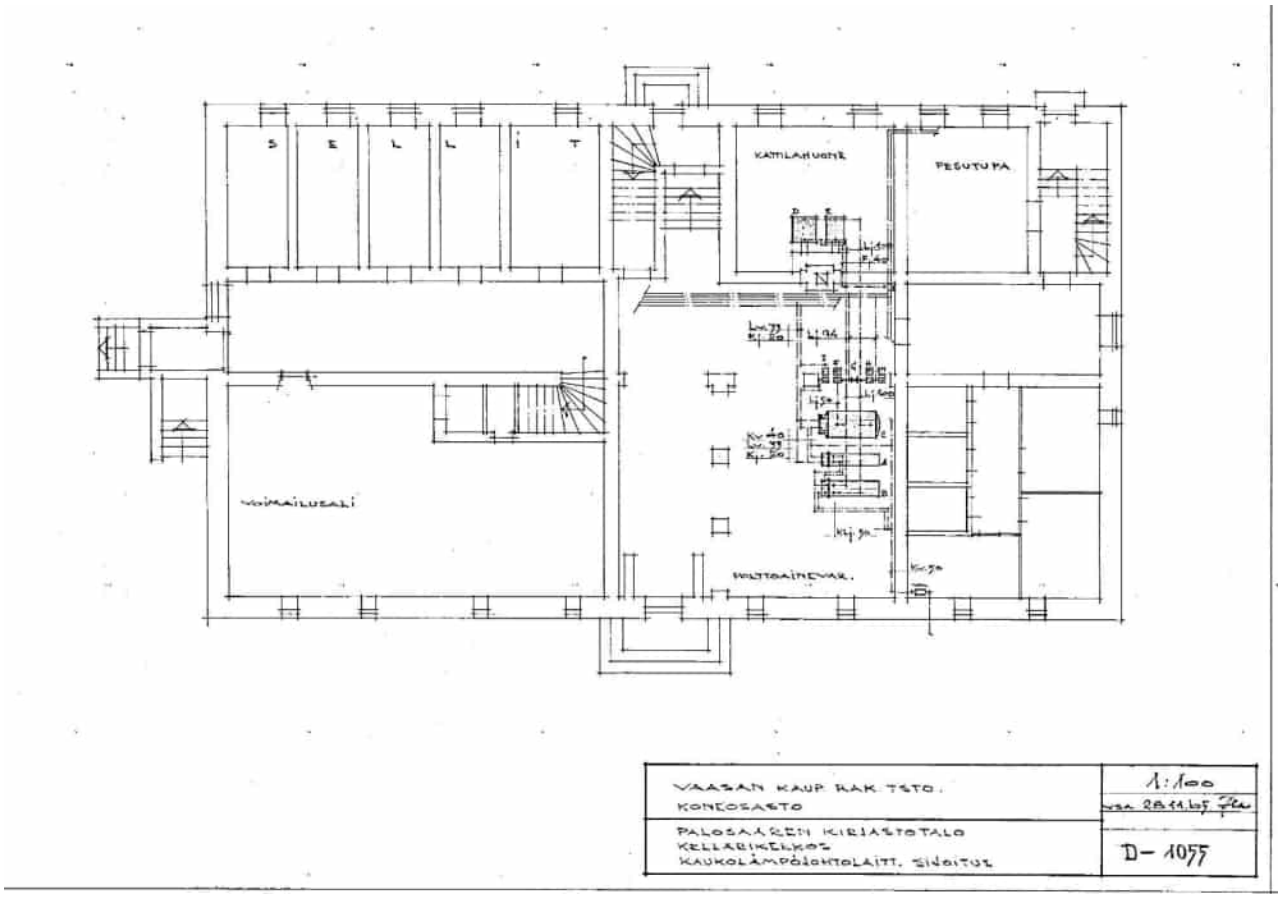

Muutospiirustukset vuodelta 1994 (ylempänä rakennusluvan piirustus, alempana Talotoimen työpiirustus):

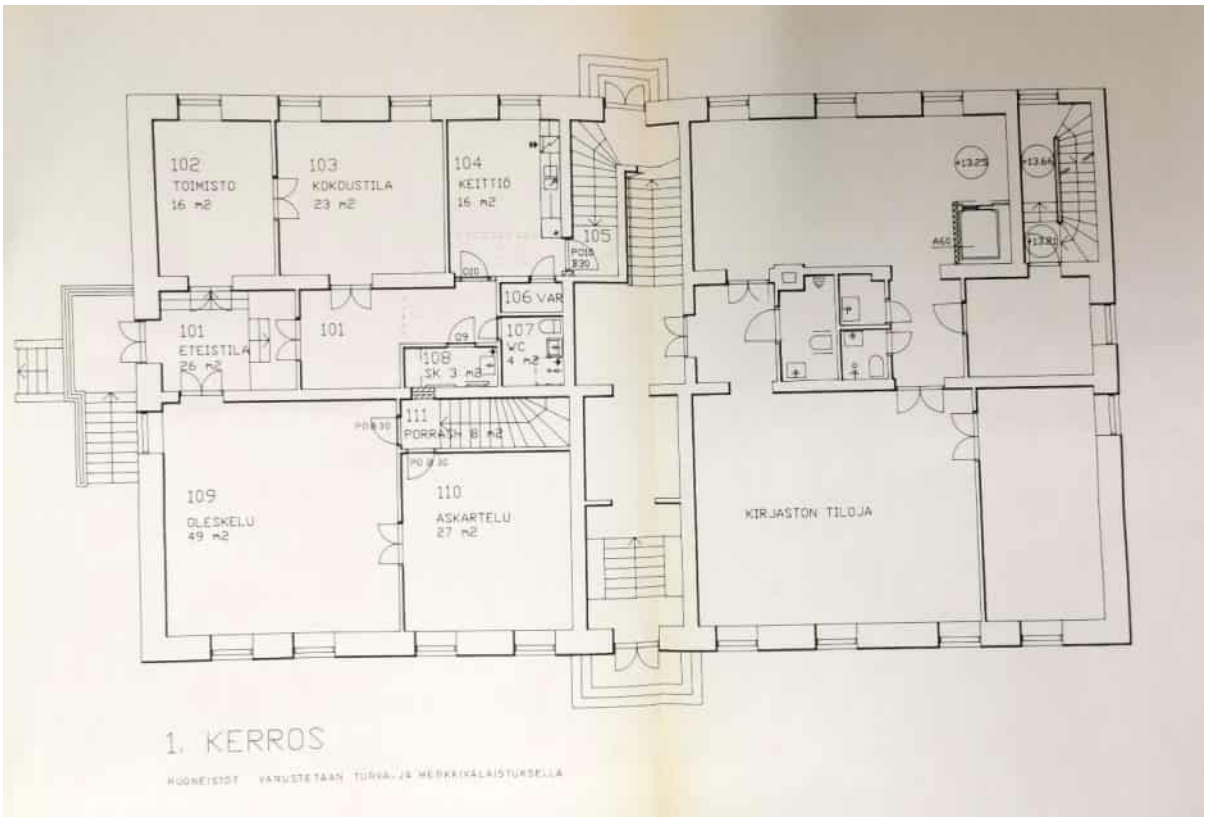

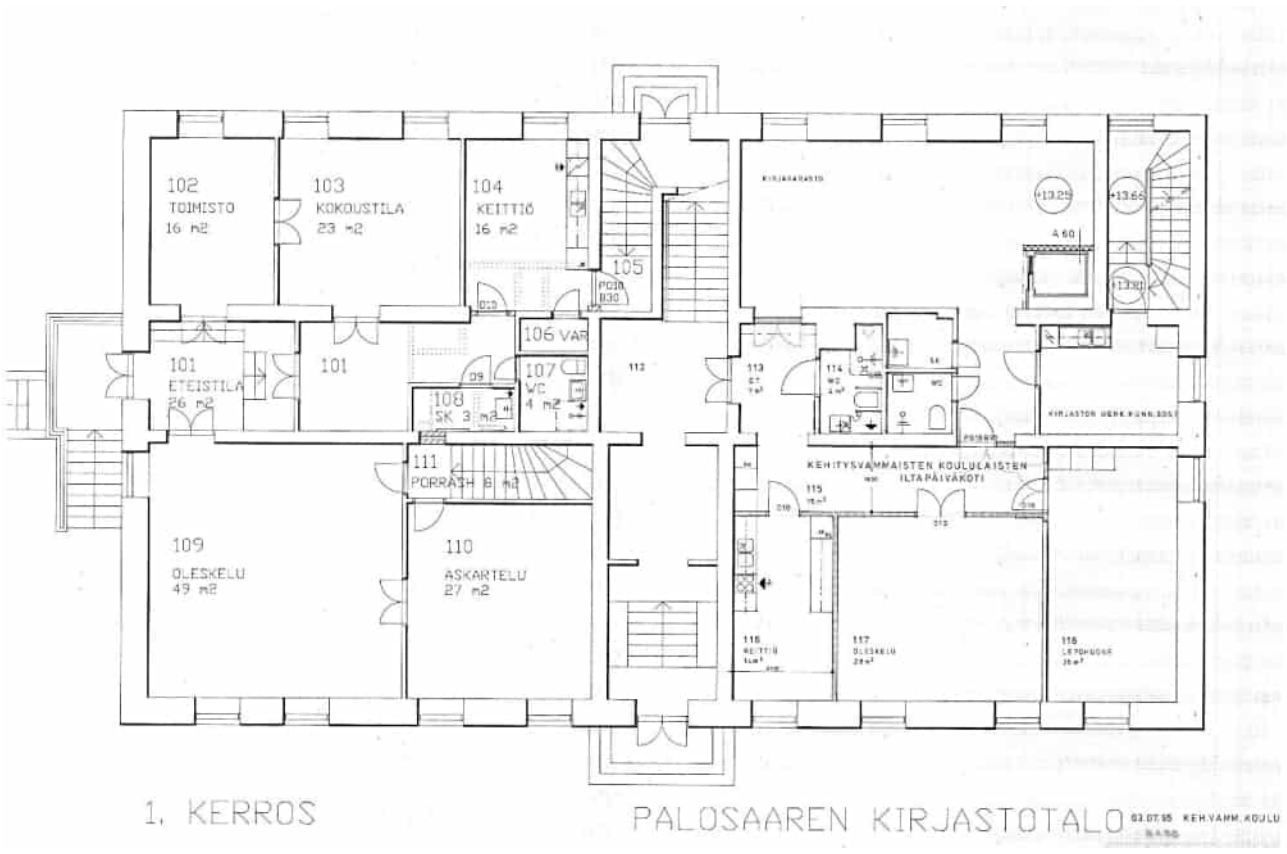

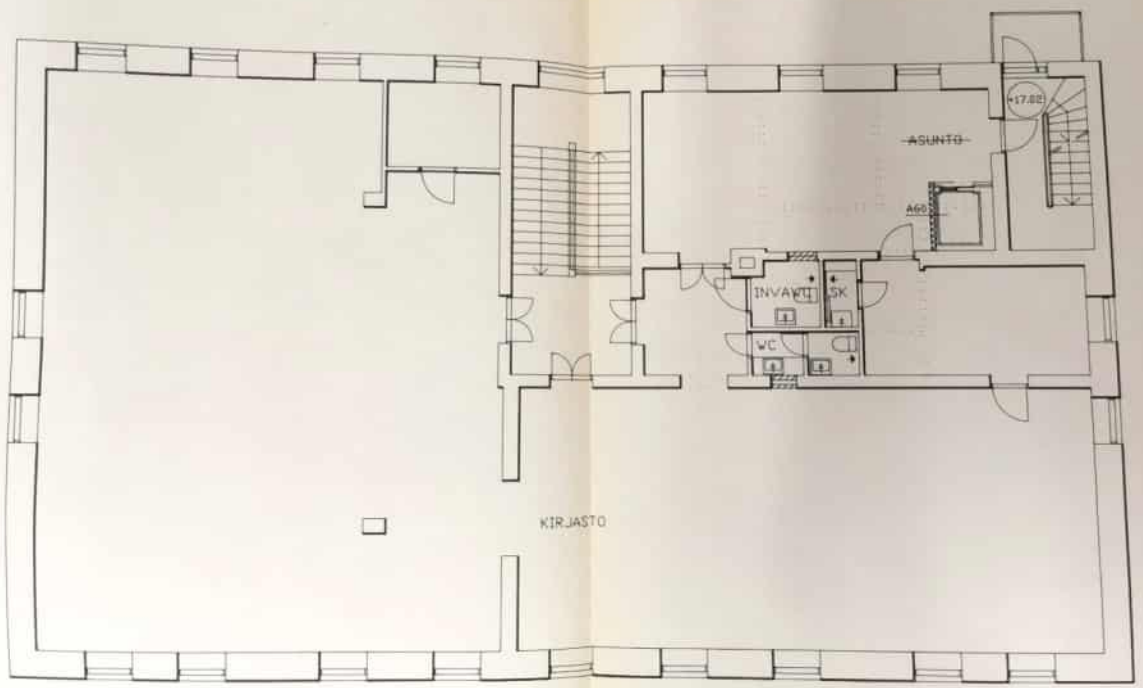

2. KERROS

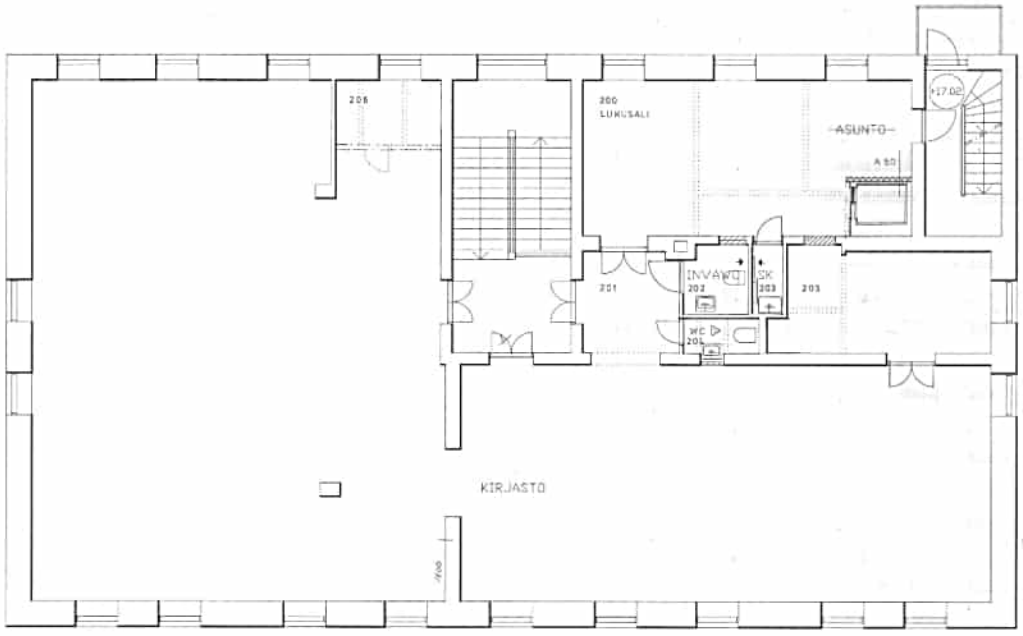

2. KERROS

PALOSAAREN KIRJASTOTALO

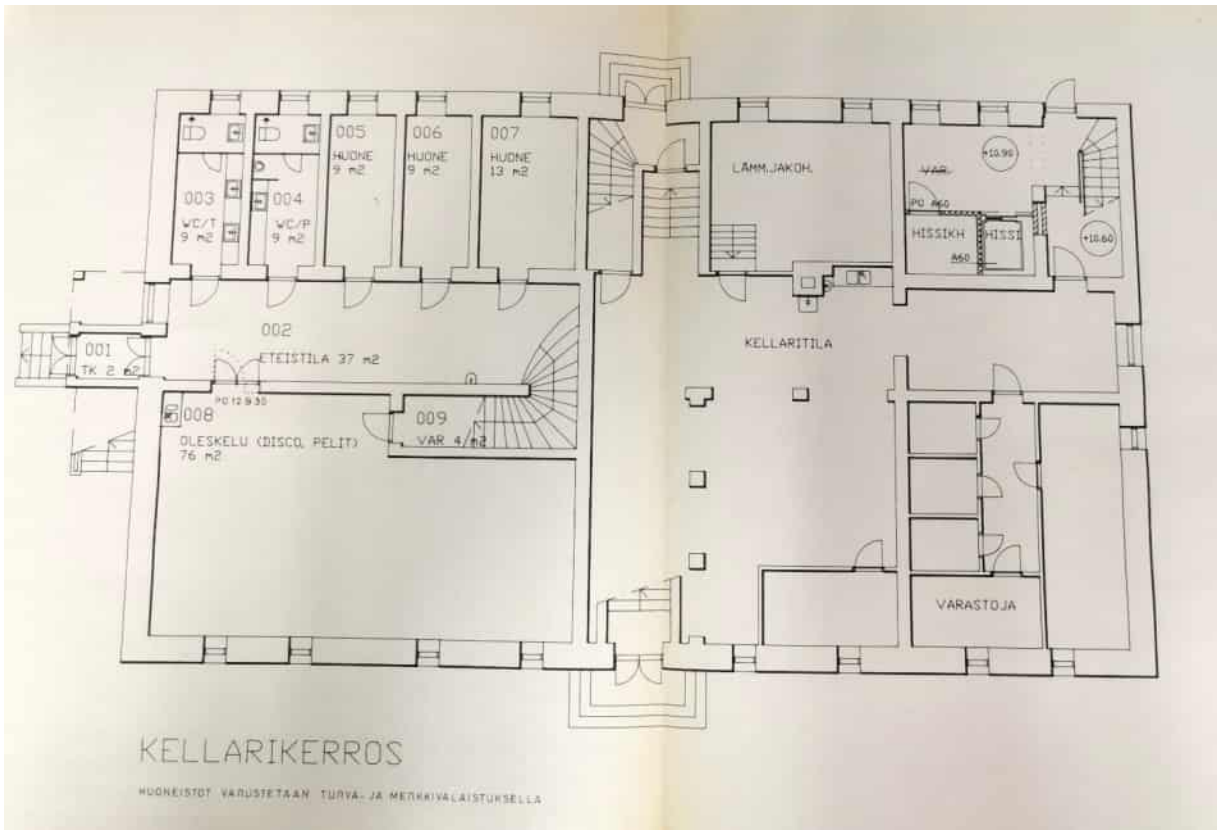
003
WC/T
9 m2
004
WC/P
9 m2
005
HUONE
9 m2
006
HUONE
9 m2
007
HUONE
13 m2
LÄMM.JAKOH.
VAR.
+10.90
PO A60
HISSIKH
HISSI
A60
+10.60
002
ETEISTILA 37 m2
001
TK 2 m2
PO 12 9 30
008
OLESKELU (DISCO, PELIT)
76 m2
009
VAR 4 m2
KELLARITILA
VARASTOJA
KELLARIKERROS
HUONEISTOT VARUSTETAAN TURVA- JA MERKKIVALAISTUKSELLA

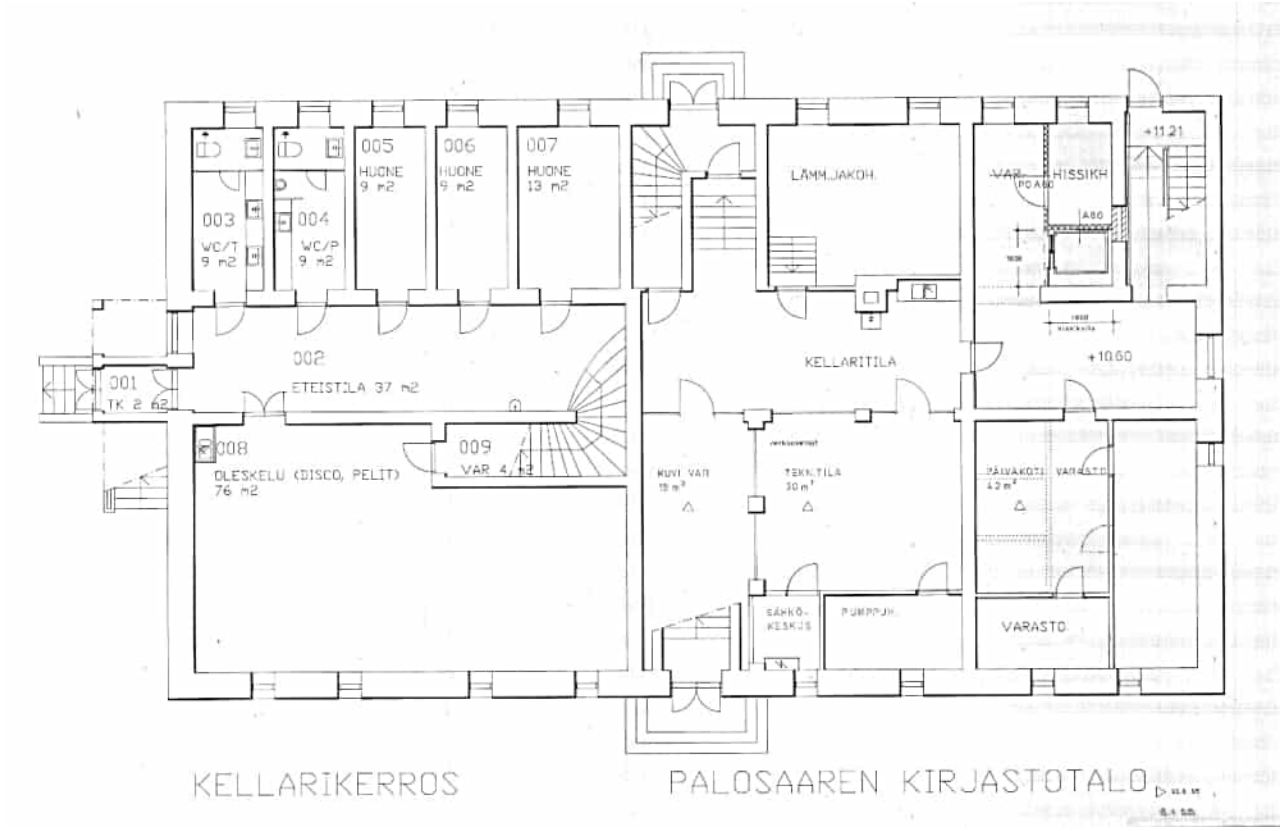
003
WC/T
9 m2
004
WC/P
9 m2
005
HUONE
9 m2
006
HUONE
9 m2
007
HUONE
13 m2
LÄMM.JAKOH.
VAR.
HISSIKH
PO A60
A80
+11.21
+10.60
002
ETEISTILA 37 m2
001
TK 2 m2
008
OLESKELU (DISCO, PELIT)
76 m2
009
VAR 4 m2
KELLARITILA
MUVI. VAR
15 m²
TEKN. TILA
30 m²
SÄHKÖ-
KESKUS
PUMPPUH.
PÄIVÄKOTI
42 m²
VARASTO
KELLARIKERROS
PALOSAAREN KIRJASTOTALO

VALOKUVIA

Palosaaren kirjasto, Pikitehtaankatu 19–23. Pohjanmaan museon kuva, finna.fi

Kuva: Jussi Takkula. Julkaistu kirjassa Brändö – en stadsdel med själ. (Brändö taxistation 1955. Taxichaufför Aarne (Apa) Finne framför sin bil. Taxistationen fanns vid Brändö torg. I bakgrunden syns Brändö bibliotek.)

Palosaaren kirjaston aikuisten osasto, 1967. kirjastot.fi, finna.fi

Palosaaren kirjaston asiakaspalvelu, 1967. finna.fi, kirjastot.fi

Valokuvat vuodelta 2024:

Valokuvat Cyclomedia / Street smart 2024:

Sisäkuvat 12.5.2026:

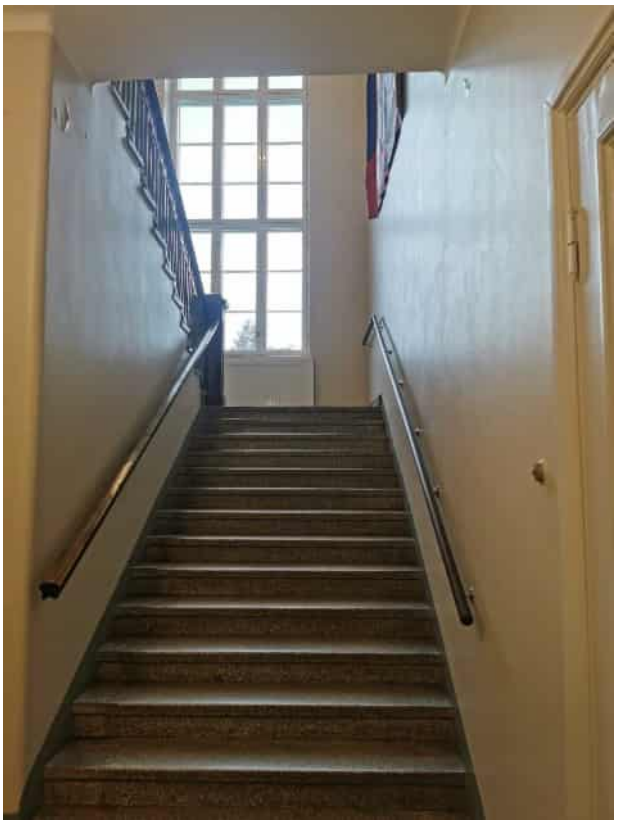

Pääsisäänkäynti ja -portaikko.

Kellarin entiset poliisiputkat.

Ensimmäisen kerroksen tiloja, viimeksi päiväkotikäytössä.

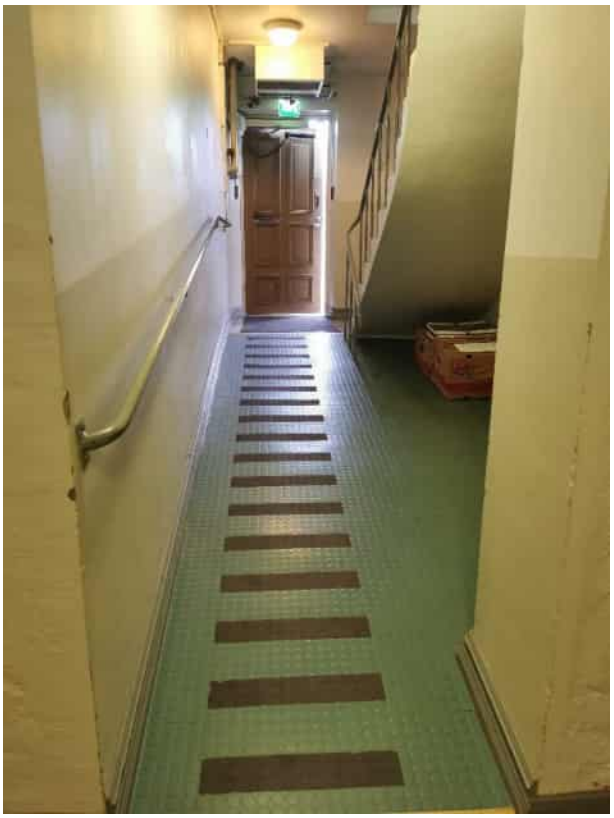

Lämmönjakohuone ja esteetön sisäänkäynti kirjastoon kellarikerroksessa.

Takaportaikko ja kirjaston lukusali.

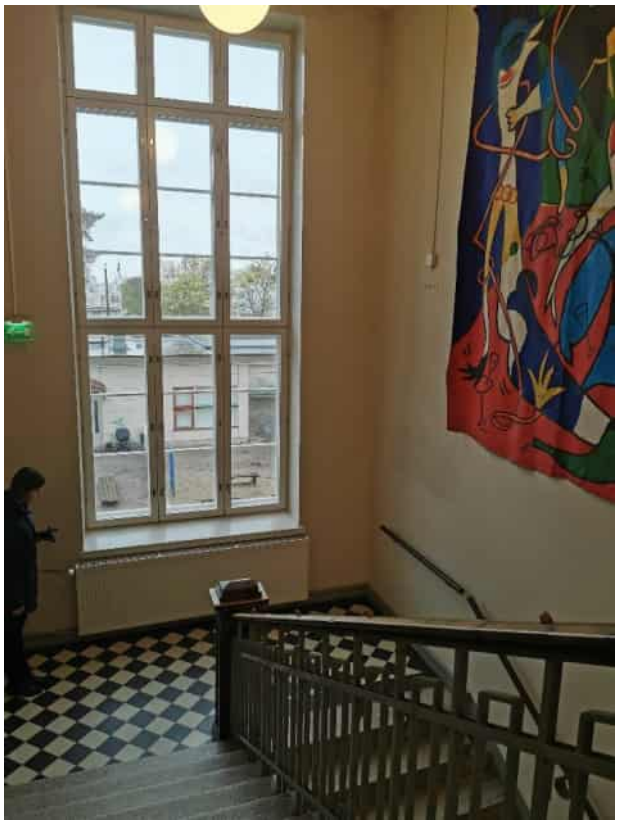

Kirjaston lainaussalin kasettikatto ja pääporrashuone.

Ensimmäisen kerroksen tiloja, viimeksi kehitysvammaisten päivätoiminnan käytössä.

Ullakkotiloja.

Ullakon ikkuna / tuuletussäleikkö ja takaportaikon parveke.